vreemd kapitaal zou financieren, terwijl het vaststellen van het afschrijvingsbedrag bij iedere wijziging der beleggingswinst opnieuw moet plaats vinden.

Aangezien het trouwens niet mogelijk is, juist aan te geven, welke activa voor het schijninkomen zijn aangeschaft, wordt veelal voor de berekening van de intrestwinst een vast % aangenomen.

Stelt men zich echter met mij op het standpunt, dat intrestberekening over het totale werkkapitaal moet plaats vinden, dan zal bij de verdeeling van het totaalbedrag aan intrest over de verschillende activa het in de belegging vastgelegde deel van het werkkapitaal ook moeten worden belast.

Deze belasting komt dan echter per slot van rekening weder terecht op het activum, waarop afschrijving heeft plaats gevonden, zoodat eenerzijds, intrestderving van het desbetreffende activum anderzijds, beleggingsintrest van hetzelfde activum, elkander vrijwel zullen dekken.

Terwille van de eenvoudigheid is het derhalve reeds gewenscht, den intrest der belegging niet in aanmerking te nemen.

ANNUITEITEN-SYSTEEM

Jaren	Bedrag Boekwaarde	Intrest derving	Intrest van de belegging	Netto waarde-vermindering	Druk op de V. en W. **zonder** intrest van beleggingen	Druk op de V. en W. **met** intrest van belegging
1	ƒ 10000.—	ƒ 400.—	—.—	ƒ 749.62	ƒ 1149.62	ƒ 1149.62
2	„ 9250.—	„ 370.02	ƒ 29.98	„ 779.60	„ 1149.62	„ 1119.64
3	„ 8470.78	„ 338.84	„ 61.16	„ 81078	„ 1149.62	„ 1088.46
4	„ 7660.—	„ 306.41	„ 93.59	„ 843.21	„ 1149.62	„ 1055.03
5	„ 6816.79	„ 272.68	„ 127.32	„ 876.94	„ 1149.62	„ 1022.30
6	„ 5939.85	„ 237.60	„ 162.40	„ 912.02	„ 1149.62	„ 987.22
7	„ 5027.83	„ 201.11	„ 198.89	„ 948.50	„ 1149.62	„ 950.73
8	„ 4079.33	„ 163.17	„ 236.83	„ 986.45	„ 1149.62	„ 912.79
9	„ 3092.88	„ 123.72	„ 276.28	„ 1025.90	„ 1149.62	„ 873.34
10	„ 2066.98	„ 82.68	„ 317.32	„ 1066.98	„ 1149.62	„ 832.30
				ƒ 9000.—		

BOEKWAARDE

1	ƒ 10000.—	ƒ 400.—	—.—	ƒ 749.62	ƒ 1149.62	ƒ 1149.62
2	„ 9250.—	„ 370.02	ƒ 29.98	„ 749.62	„ 1119.64	„ 1089.66
3	„ 8470.78	„ 338.84	„ 61.16	„ 749.62	„ 1088.46	„ 1027.30
4	„ 7660.—	„ 306.41	„ 93.59	„ 749.62	„ 1056.03	„ 962.44
5	„ 6816.79	„ 272.68	„ 127.32	„ 749.62	„ 1022.30	„ 894.98
6	„ 5939.85	„ 237.60	„ 162.40	„ 749.62	„ 987.22	„ 824.82
7	„ 5027.83	„ 201.11	„ 198.89	„ 749.62	„ 950.73	„ 751.84
8	„ 4079.33	„ 163.17	„ 236.83	„ 749.62	„ 912.79	„ 675.96
9	„ 3092.88	„ 123.72	„ 276.28	„ 749.62	„ 873.34	„ 597.06
10	„ 2066.98	„ 82.68	„ 317.32	„ 749.62	„ 832.30	„ 514.98

J. P. DE HAAN

DE PLAATS VAN DE STATISTIEK IN DE ONDERNEMING

Met groote belangstelling, en gedeeltelijk met groote instemming, nam ik indertijd kennis van het artikel onder bovenstaanden titel van de hand van Mr. Dr. *J. H. van Zanten,* in het laatst verschenen Juni-nummer van dit tijdschrift. Dit neemt niet weg, dat daarin eenige principes verdedigd worden, waaromtrent ik mij veroorloof met den geëerden schrijver van meening te verschillen.

Tot mijne spijt kon ik niet eerder gelegenheid vinden mijne afwijkende meening kenbaar te maken. Ik hoop echter, dat de Redactie mij daartoe alsog eenige plaatsruimte zal willen toestaan.

Voorop zij gesteld, dat ik alles, wat de heer *v. Zanten* aanvoert om te wijzen op de belangrijke plaats, die de statistiek dient in te nemen in de groote onderneming, ten volle onderschrijf. Evenmin zal ik tegenspreken, dat de statistiek is te beschouwen als een speciaal vak, dat bij voorkeur moet worden overgelaten aan den man, die hiervan eene speciale studie gemaakt heeft. Als accountant heeft men genoeg van statistiek geleerd en komt men genoeg met statistieken in aanraking om den statisticus bij professie te leeren waardeeren. Zeer zeker meen ik dan ook met den Heer *van Zanten,* dat het voor de zeer groote ondernemingen gewenscht is en steeds meer gewenscht zal worden — trouwens geheel in de lijn ligt der functionneele organisatie — om daartoe opgeleide vakleiden te belasten met de opstelling van voor de onderneming nuttige statistieken. Daarnaast zal echter ook erkend moeten worden, dat er eene groote overgangsperiode ligt tusschen het moment, dat de behoefte aan statistiek ontstaat, zooals de Heer *v. Zanten* zegt:

> „als de gegevens, die de administratie aanbiedt ter beoordeeling van den gang van zaken, zoo omvangrijk ... worden, dat de leiding zonder hulp niet meer in staat is ze samen te vatten en ze te vergelijken met elkaar en met gegevens buiten de onderneming"

(een moment dat dus al zeer spoedig aanbreekt) en de economische mogelijkheid eenen specialen statisticus aan te stellen. In die overgangsperiode zal de boekhouder, volgens aanwijzing van den accountant, voor de statistische verzameling en verwerking der gegevens dienen te zorgen.

Mijne principieele bezwaren zijn echter tegen de plaats, welke de Heer *van Z.* den statisticus, wie dat dan ook zij, wenscht aan te wijzen ten opzichte van de andere organen der onderneming.

Met alle waardeering voor de statistiek kan men deze toch nimmer eene zelfstandige taak toekennen, doch zal ze steeds een hulpmiddel blijven ten dienste van onderzoekingen op een of

ander, hetzij wetenschappelijk, hetzij practisch gebied.

Men kan het nauwelijks duidelijker zeggen dan het staat in het Leerboek der statistische methode van Mr. Dr. *v. Zanten* (blz. 43):

> „Het is de socioloog, de economm, de medicus, de koopman, die den statisticus moet duidelijk maken, wat hij wil te weten komen.'

Is hiermede dan niet in tegenspraak wat dezelfde schrijver in bovenaangehaald artikel zegt, n.l.:

> „Bij alle drie phasen van het onderzoek heeft de statisticus een zelfstandige taak te vervullen .....
> De belangrijkste is ongetwijfeld de eerste, die der verzameling van de gegevens. Zij omvat de vaststelling, welke gegevens verzameld zullen worden, ...
> Hij begint na te gaan, welke gegevens noodig zijn, waarbij hij zich dus het onderwerp van het onderzoek duidelijk voor oogen heeft te stellen. Dat onderwerp heeft in de onderneming steeds twee zijden: een bedrijfshuishoudkundige en een statistische."

Even verder:

> „Hieruit volgt, dat de statistiek behoort bij de leiding der onderneming."

En ten slotte:

> „Ik koos deze voorbeelden ..... om te laten zien eensdeels, dat de statistiek zeker nauw grenst aan, zelfs voor een deel samenvalt met de bedrijfshuishoudkunde, maar dat ze toch ongetwijfeld een eigen terrein heeft..... dat wat zij doet, behoort tot de outillage der leiding, aangezien het deze is, die met haar resultaten, evenzeer als met die der bedrijfshuishoudkunde moet werken....."

Ik kan niet voortgaan met citeeren. Telkens weer vinden we de tegenstelling, de naast-elkaar-stelling: statistiek en bedrijfshuishoudkunde.

Ik vraag mij echter af: heeft de Heer *v. Zanten* zich voldoende rekenschap gegeven, wat die resultaten der bedrijfshuishoudkunde behelzen (hij had, waar het gaat om concrete resultaten in een bepaalde onderneming, wellicht beter gesproken van de resultaten der bedrijfshuishoudkundige onderzoekingen)?

Heeft de Heer *v. Zanten* nagegaan, welke taak den modern geschoolden accountants op bedrijfshuishoudkundig terrein is toegewezen? In de gegeven voorbeelden heb ik niets, maar ook absoluut niets gevonden, dat niet tot het onderzoekingsterrein van den bedrijfseconoom behoort. Wat doet deze anders dan het verzamelen van gegevens, teneinde economische verschijnselen in de onderneming vast te stellen, de oorzaken ervan op te sporen en de richting te zoeken, waarin verbetering kan worden aangebracht?

En nu moge de wijze, waarop men de gegevens verzamelt nog zoo belangrijk zijn, van primair belang is toch uit te maken, welke gegevens noodig zijn en welke conclusies daaruit getrokken kunen worden. Ook de studie daarvan vereischt een vollen mensch. Die studie kan de statisticus van professie er evenmin terloops bij nemen, als hij in staat zou zijn te beoordeelen welke ziekteverschijnselen moeten worden waargenomen ter opneming in een medische statistiek. De taak, welke de Heer *van Zanten* den statisticus in de onderneming wil toewijzen, kan door dezen q.q. (hij zou toevallig tevens een bekwaam bedrijfshuishoudkundige kunen zijn) niet worden vervuld.

Ten slotte de vergelijking met de statistiek van rijk en gemeente. Deze werd oorspronkelijk ontleend aan de administratie, doch is steeds meer daarvan los gemaakt. Zoo zal het, aldus de Heer *van Zanten*, ook in de groote ondernemingen gaan. Het is niet onmogelijk, dat men hier of daar gemeend heeft of zal meenen, dat voorbeeld der overheidsadministratie te moeten volgen. M.i. is dat, of het het bewijs, dat de administratie in die bepaalde onderneming niet met den tijd is meegegaan, of dat men hare taak verkeerd inziet.

De administratie van staat en gemeente is nu nog voor een zeer overwegend deel, *was* zeker in den tijd waarvan de Heer *van Zanten* spreekt, uitsluitend een kasverantwoording, op het geven van inzicht in de oorzaken van het gebeurde was deze absoluut niet berekend.

Bij de moderne ondernemingsboekhouding treedt het verantwoordingsmotief betrekkelijk op den achtergrond. Natuurlijk bestaat het nog; maar, juist onder den invloed der opkomende bedrijfseconomie, wordt de boekhouding in steeds grootere mate gericht op het verschaffen van economisch inzicht in de ondernemingen. De moderne techniek der inrichtingsleer wijst ons den weg, om zonder dupliceering, dezelfde gegevens voor beide doeleinden dienstbaar te maken.

De oude dubbele boekhouding is gebleken geschikt te zijn om beide voor een groot deel te omvatten. Doch de bedrijfshuishoudkundigen voelen behoefte aan meer en grijpen naar de statistiek. [1])

Op welke wijze dat geschiedt en dient te geschieden, zal ik niet uiteen zetten. Dat er tusschen die statistiek en die boekhouding (beide in hun engste beteekenis genomen) welke toch een zelfde doel nastreven een zeer nauw verband moet bestaan, zoodat de verzameling der gegevens voor een groot deel kan samenvallen, spreekt wel van zelf. Het zou toch op zijn minst genomen verspilling van krachten zijn, indien twee organen, los van elkaar, voor eenzelfde doel gegevens moesten verzamelen.

Dat door de accountantsorganisaties wordt ingezien, dat eene grondige kennis der statistiek hiertoe noodig is, blijkt wel uit de plaats, die de statistiek inneemt in de opleiding en in het examen voor accountants. Ik zal daarom niet beweren, dat hiermede reeds alles wordt bereikt.

Wanneer een bevoegd beoordeelaar als de Heer *van Zanten*, aan de hand van het op de T.O.P.A. tentoongestelde tot de overtuiging komt, dat het met de statistiek in Nederlandsche ondernemingen droevig gesteld is — een kleine hoop geeft ons nog zijne secondaire veronderstelling, dat het tentoongestelde geen juist beeld geeft van den feitelijken toestand — dan is dat niet alleen een grief tegen de ondernemers, maar eveneens tegen de Nederlandsche accountants, welken deze zeker ter harte zullen moeten nemen en waarin zij een prikkel zullen moeten vinden, om nog meer en beter dan tot dusver gebruik te maken van de statistische methode. De voorlichting en hulp der beroepsstatistici zullen ze, vooral bij groote ondernemingen, zeker dankbaar moeten aanvaarden. Deze laatsten zullen echter goed doen op hun eigen terrein te blijven.

JAMES POLAK

NASCHRIFT

Gaarne maak ik gebruik van de gelegenheid, om de tegenstrijdigheid, welke de heer *Polak* tusschen twee uitingen mijnerzijds meent te hebben ontdekt, op te helderen. Die tegenstrijdigheid zou dan liggen in hetgeen ik betoogde omtrent de zelfstandigheid van den statisticus ten aanzien van de vaststelling der gegevens, die te verzamelen zijn.

Ik heb mij in het Juni-nummer blijkbaar niet duidelijk genoeg uitgedrukt en wil dus nog eens herhalen, hoe ik mij den loop van zaken voorstel in een groote onderneming, die tot afzonderlijke organisatie van de statistiek is gekomen.

[1]) De bekende vraag of boekhouding eigenlijk niet een soort statistiek is, wil ik hier buiten beschouwing laten, daar ik statistiek hier neem in hare enge beteekenis van „statistische methode".

Het behoort n.l. aldus te gaan, dat, als de leiding behoefte heeft aan kennis van bepaalde verschijnselen, zij den statisticus opdraagt haar die te verschaffen, waarbij de statisticus al dadelijk over de mogelijkheid, om op dat gebied gegevens te verkrijgen, advies zal kunnen geven. Staat dan tusschen de leiding en den statisticus eenmaal vast, wat gewenscht wordt, dan zal de statisticus zelfstandig moeten beoordeelen, wat moet geschieden, om aan de behoefte van de leiding te voldoen, welke gegevens moeten worden verzameld en hoe dat moet geschieden.

Wil b.v. de leiding van een scheepswerf zich er, met het oog op de inschrijving voor den bouw van een nieuw schip, rekenschap van geven, hoe de reële loonen in Frankrijk en in Duitschland zijn, in vergelijking met de Nederlandsche, dan moet de statisticus beoordeelen, hoe hij de vergelijking moet maken, welke loonen hij daarvoor moet kiezen, hoe hij de koopkracht van het loon in die drie landen moet vaststellen, welke bronnen hij daarvoor moet opzoeken, enz.

Dit is een voorbeeld van externe statistiek, maar voor de interne geldt dit evenzeer. Het kan zijn, dat in een warenhuis de leiding (al of niet geadviseerd door een bedrijfshuishoudkundige) een speciaal onderzoek wenscht naar den invloed van bepaalde vormen van reclame, in een fabriek naar bepaalde vormen van loon- of werktijdregelingen, in vergelijking met andere. Het is dan weder de statisticus, die zelfstandig heeft uit te maken, hoe dit onderzoek is in te stellen, welke gegevens hiervoor noodig zijn en hoe deze zijn te groepeeren, en die aan de boekhouding, voor zoover zij ermee te maken heeft, opdracht zal geven, daartoe bepaalde opteekeningen op bepaalde wijze te doen.

Ik hoop met deze enkele voorbeelden nog eens te hebben duidelijk gemaakt, dat de statisticus werkelijk een *andere* taak heeft dan de bedrijfshuishoudkundige, die er is eenerzijds, om de verzameling der gegevens uit te lokken, anderzijds om, als ze er eenmaal zijn, er gebruik van te maken.

Waarom de statisticus bij de leiding behoort, meen ik evenzeer te hebben aangetoond, n.l.: 1e. omdat hij, als de wensch naar gegevens opkomt, direct de mogelijkheid der verwezenlijking moet beoordeelen, en tevens, uit zijn bestudeering van bij anderen en in de maatschappij aanwezige gegevens, de wenschelijkheid van verzameling van gegevens in de onderneming vaak het eerst inziet en de leiding daartoe kan opwekken; 2e. omdat zijn werk zich over de *geheele* onderneming uitstrekt en hij dus boven allen moet staan, om uit het werk van allen samen te brengen, wat het algemeen inzicht in den gang van zaken kan bevorderen; en 3e. omdat zijn onderzoek tevens dienstbaar is aan de contrôle op de andere afdeelingen.

Mijn vergelijking met de rijksadministratie heeft de heer *Polak*, die als accountant slechts aan financieele administratie denkt, niet begrepen. Bij het rijk was de statistiek aanvankelijk een aanhangsel der ministerieele departementen (de belastingstatistiek en de in- en uitvoer bij Financiën, de bevolkings- en de armenzorgstatistiek bij Binnenlandsche Zaken, enz.). Thans heeft men ingezien, dat er een centrale deskundige instelling moet zijn, die *alle* statistieken samenstelt. Zoo zal het ook in de groote onderneming gaan, waar op den duur de statistiek niet meer een aanhangsel van boekhouding, calculatie en (in de fabriek) arbeidszaken zal blijven, maar in een afzonderlijk centrum zal worden gebracht, de statistische afdeeling, toegevoegd aan de leiding.

Dat de boekhouding een machtig hulpmiddel voor de statistiek is geworden en steeds meer kan worden, betoogde ik ook reeds, maar ik voegde daarbij: 1e. dat zij daarvoor zoo maar niet geschikt is, doch daarop volgens de aanwijzingen van den statisticus moet worden ingericht, en 2e. dat er nog heel wat statistiek mogelijk en ook noodig is, die geheel buiten de boekhouding om gaat.

VAN ZANTEN

EFFICIENTIE BIJ DE ACCOUNTANTSCONTROLE

Het is wellicht nuttig eens de aandacht te vestigen op den plicht van den accountant, ook bij zijn eigen arbeid de efficiëntie in acht te nemen. De groote verantwoordelijkheid, die de accountant bij zijn arbeid draagt, kan zoo licht oorzaak worden, dat het streven naar volledige zekerheid de economie van zijn arbeid op de tweede plaats dringt. Ook in boeken over contrôle-leer wordt aan deze materie gewoonlijk weinig aandacht geschonken.

Evenmin als een administratieve maatregel verdedigbaar is, wanneer de resultaten de opofferingen niet overtreffen; evenmin is een contrôlemaatregel of een verrichte contrôlearbeid te verdedigen, als de waarde van hetgeen bereikt wordt niet de moeite te boven gaat, mits ..... de verantwoordelijkheid van den accountant door het achterwege laten niet aangetast worde. De accountant moet er steeds naar streven het beoogde doel langs den kortst mogelijken weg te bereiken. Een van de middelen om de contrôle te bekorten, is het zooveel mogelijk vervangen van detailcontrôle door een collectieve contrôle.

Hieronder volgen enkele voorbeelden ter illustratie:

a. *Ontvangsten per kas en bankier:*

In leerboeken wordt er, bij de behandeling van dit onderwerp, dikwijls allereerst op gewezen, welke soorten bewijsmateriaal er ter contrôle van de als ontvangen geboekte bedragen te verkrijgen zijn. Deze brengen daardoor meteen den studeerende op een dwaalspoor en de contrôle op een verkeerd plan n.l. het controleeren van hetgeen ontvangen *is*, inplaats van het constateeren van hetgeen ontvangen *moet zijn*. Niet alleen, dat de eerstgenoemde werkwijze onvoldoende is, maar deze kan zelfs negatieve resultaten hebben en kan er toe leiden, dat in bepaalde gevallen op het verkrijgen van bewijsstukken wordt aangedrongen, met als eenig gevolg..... dat later deze bedragen niet meer worden verantwoord, om zoodoende van allen last af te zijn (z.g. retourcommissies, reducties van bij prijsovereenkomst aangesloten leveranciers enz.). De contrôle moet echter zoo geregeld zijn, dat eerst opgespoord worden de verschillende bronnen, waaruit ontvangsten kunnen worden verwacht, om daarna vast te stellen het bedrag, dat als verantwoord gevonden moet worden. Heeft men vastgesteld, wat ontvangen moet worden, dan is voor deze soort ontvangsten de juistheid afdoende gecontroleerd, wanneer de som der als ontvangen geboekte bedragen met de eerstgenoemde opmaking sluit en men bovendien de zekerheid heeft verkregen, dat de ontvangsten niet te laat gevaluteerd zijn, waardoor de onderneming voor rente benadeeld kan zijn. Voor activa komt het er dus op neer het overzicht voor de kwantumverantwoording tevens dienstbaar te maken aan de ontvangstencontrôle, m.a.w. het zwaartepunt van de ontvangstencontrôle ligt in deze gevallen bij de grootboekrekening.

Bijv. kan voor het actief effecten uit het fondsenoverzicht eenvoudig vastgesteld worden, welk totaalbedrag aan rente elke maand moet worden ontvangen, door het samenstellen van het volgende overzicht.

Soort Effecten	Nominaal	Datum koop	Datum verkoop	Coupon data	Rente of dividend			
					Jan.	Febr.	Maart	April

De rentebedragen moeten als regel aan het begin der maand geboekt zijn.

Voor prolongaties kan een overzicht als volgt vervaardigd worden.